

**Методичний кабінет управління освіти виконавчого комітету
Старокостянтинівської міської ради
Хмельницької області**

**Методична розробка уроків
зарубіжної літератури
«Пісня про Роланда»
(з використанням мультимедійних технологій)**



**Мудрик Наталія Георгіївна
вчитель світової літератури
Старокостянтинівської гімназії
Старокостянтинівської міської ради
Хмельницької області**

**Старокостянтинів
2011**

Вивчення світової літератури вимагає використання інноваційних технологій навчання, які забезпечують підвищення ефективності навчання, гарантують досягнення запланованих результатів. Зміни, що відбуваються у сучасному суспільстві, висувають на перший план нові вимоги до підростаючого покоління. Це не тільки успішне засвоєння і відтворення успадкованих від минулого покоління цінностей і навичок, головне – самостійна творча активність, постановка і вирішення нових проблемних ситуацій, яких не було і не могло бути в досвіді минулих поколінь. Тому навчання літератури може бути успішним лише за умови широкого застосування на уроках інтерактивних форм роботи та інформаційних технологій.

Учитель світової літератури на своїх уроках виконує два головних завдання: допомагає учням досягнути літературний твір і пов'язані з ним життєві та культурологічні цінності та засвоїти спроби художнього пізнання. Використання інформаційних технологій навчання на уроках допомагає з одного боку ефективно реалізувати поставлені завдання, а з іншого – забезпечує активізацію пізнавальної діяльності учнів. Методична розробка циклу уроків «Пісня про Роланда» з мультимедійними презентаціями в POWER PAINT допоможе вчителю довести учням особливості героїчного епосу як літературного жанру, цінність та неповторність образів поеми, зокрема воїна-богатиря Роланда.

Уроки літератури в усі часи були основною складовою навчання і виховання культурної, розвиненої, інтелектуальної особистості. Літературі не можна навчити, однак можна дати знання, що допоможуть учням відкрити її, досягнути, зрозуміти, відчувати. Використання сучасних інформаційних джерел та технологій навчання і допоможе нам реалізовувати ці завдання.

ЗМІСТ

Урок 1. «Пісня про Роланда» – французький героїчний епос. Історична правда та вигадка в поемі. Боротьба проти іноземців та іновірців за батьківщину-провідна тема твору.

Урок 2. Карл як ідеал державної мудрості. Зрадник Ганелон -антипод Карла і Роланда. Композиція героїчного епосу «Пісня про Роланда». Головний конфлікт. Система образів твору.

Урок 3. Роланд - головний герой епосу. Геройко- патріотичний та лицарський ідеал середньовіччя в образі Роланда.

Урок 4. Співзвучність «Пісні про Роланда» героїчним епосам інших народів. Характеристика Роланда і Олівера. Роль автора у творі. Художня своєрідність героїчного народного епосу.

Урок 1

Тема: «Пісня про Роланда» – французький героїчний епос. Історична правда (похід Карла Великого 778 р. за Піреней) та вигадка в поемі. Боротьба проти іноземців та іновірців за батьківщину – провідна тема поеми.

Мета: дати поняття про середньовічний героїчний епос, визначити його основні риси, з'ясувати історичну основу, тематику, ідейний зміст та особливості композиції «Пісні про Роланда»; розвивати навички усного мовлення, навички виразного читання, вміння працювати з довідковою літературою, відповідати на поставлені запитання; виховувати любов до батьківщини, моральні якості учнів.

Обладнання: портрет Карла Великого, виконаний А.Дюрером, комп'ютер та проектор.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Хід уроку

Епіграфи: *Епопея – це не поема з історичною тематикою, а поема, що виконує високу політично-культурну місію історії.*

Р.Менендес Підаль, іспанський учений



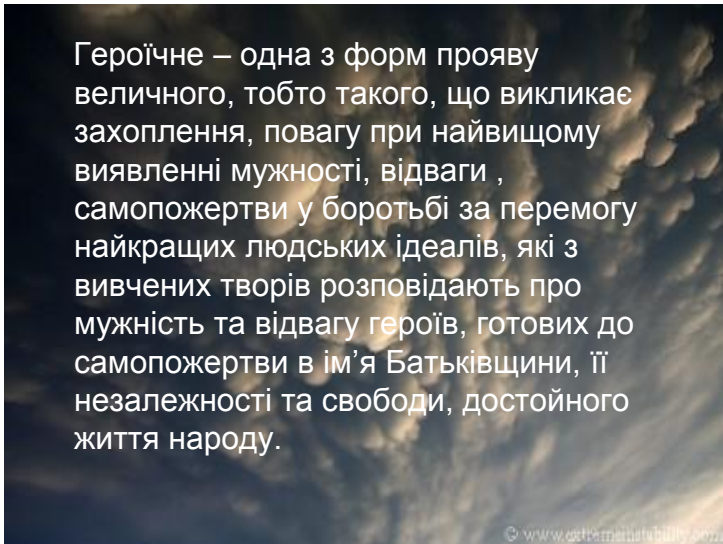
«Пісня про Роланда» – один з найкращих творів народної поезії... пам'ятка середньовічного епосу...

С.Бобров, автор вільного переказу „Пісні...”

I. Підготовка до сприйняття нового навчального матеріалу

1. Повідомлення вчителем теми уроку. *Запис теми та епіграфів в зошити.*

2. Пропозиція учням: пригадати поняття «героїчного», з яким вони познайомилися на уроках у 7 класі (*Героїчне – одна з форм прояву величного, тобто такого, що викликає захоплення, повагу при найвищому виявленні мужності, відваги, самопожертви у боротьбі за перемогу найкращих людських ідеалів*), які з вивчених творів розповідають про мужність та відвагу героїв, готових до самопожертви в ім'я Батьківщини, її незалежності та свободи, достойного життя народу).



Героїчне – одна з форм прояву величного, тобто такого, що викликає захоплення, повагу при найвищому виявленні мужності, відваги , самопожертви у боротьбі за перемогу найкращих людських ідеалів, які з вивчених творів розповідають про мужність та відвагу героїв, готових до самопожертви в ім'я Батьківщини, її незалежності та свободи, достойного життя народу.

II. Вивчення нового матеріалу

1. Теорія літератури (поняття про героїчний епос).

Середньовічний героїчний епос – це фольклорні твори різних народів, які було створено в добу Середньовіччя. Вони відображають у легендаризованій формі події загальнонаціонального значення, релігійну боротьбу, битви проти чужеземних загарбників тощо.

2. Знайомство з таблицею.

Твори середньовічного героїчного епосу		
Назва твору	Час створення	Дата першої публікації
"Пісня про Роланда"	Бл. 1100	1837
"Пісня про мого Сіда"	Бл. 1140	1779
"Пісня про Нібелунгів"	Бл. 1200	1757
"Слово о полку Ігоревім"	1185 - 1187	1880

Твори середньовічного героїчного епосу

Назва твору	Час створення	Дата першої публікації
„Пісня про Роланда”	бл. 1100	1837
„Пісня про мого Сіда”	бл. 1140	1779
„Пісня про Нібелунгів”	бл. 1200	1757
„Слово о полку Ігоревім”	1185 – 1187	1880

- Поясніть, чому всі ці твори виникають приблизно в один і той самий час?
- Які події відбувалися тоді в Європі?

(Учні пригадують, що XII – XIV ст. Європа переживає схожі соціальні умови: формуються народності й держави; зміцнюється влада монархів, що борються проти феодалних міжусобиць, приділяють велику увагу захисту рідного краю від зовнішніх ворогів).

3. Історико-літературознавчий коментар учителя

Протягом тривалого часу територія сучасної Франції входила до складу Франкської держави, що досягла свого розквіту за часів владарювання Карла Великого (768 – 814). Це була класична феодална держава. Вона поділялась на чималу кількість окремих самотійних володінь. На чолі кожного стояв герцог або граф. Кожен з феодалів був васалом іншого, крупнішого феодала, а головним сюзереном був король. Проте, стоячи на вершині піраміди влади,

король був лише першим серед рівних і не мав права втручатися у внутрішні справи своїх васалів.



Король зображений з діадемою на голові і в накидці з пряжкою на плечі. В руках Карл тримає символи монархічної влади – скіпетр і державу, увінчану хрестом.



Портрет Карла великого, виконаний А. Дюрером

Карл Великий – син Піппа Короткого, від якого починається династія Каролінгів – франкських королів, які правили з 751 року. За великим Карлом у всіх старших були створені школи, проведена реформа писемності, створені підручники з різних шкільних дисциплін. Головним центром освіти стала придворна академія в Аахені, куди запрошувалися найосвіченіші люди з усієї Європи. У діяльності придворної Академії брали участь відомі вчені того часу: англосакс Алкуїн, лангобард Павло Діакон, вестгот Теодульф.

Алкуїн заснував при дворі школу для дітей Карла та його васалів. Навчання в ній велося латинною. А для підготовки духовництва були засновані монастирські школи. У них викладалися античні дисципліни, що іменувалися "сімома вільними мистецтвами": граматика, риторика, діалектика, арифметика, геометрія, астрономія і музика. Карл Великий приділяв цим школам велику увагу. Саме вони стали основою майбутніх середньовічних університетів. Особистість Карла Великого була увіковічена Еліхгардом, який створив його "Життєпис". З нього ми дізнаємося, що король був високий на зріст, міцної статури, мав благовидне лице, любив музику і володів даром красномовства.



Можливо, ця бронзова статуетка – Карл Великий на коні



В його особі піддані одержали найбільшого та вольового правителя свого часу, який відзначався швидкістю прийняття рішень і невтомністю.



Зображення собору в Шартрі

Вітраж із зображенням Карла Великого

Опорою феодалізму була католицька церква. Мовою католицької церкви була **латина**. Народ же говорив так званою **романською (давньофранцузькою)** мовою. Нею ж він творив свої прекрасні пісні про хоробрих лицарів та їхні подвиги.

І творцями, і виконавцями таких творів були **жонглери** – мандрівні поети-співачи та актори з народу.

Середньовічні музиканти



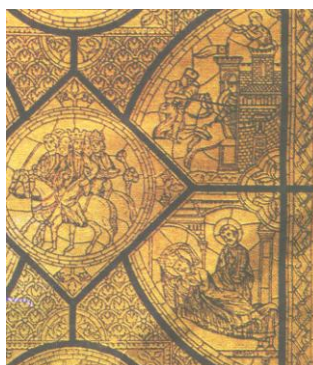
Жонглери – мандрівні поети-співачи та актори з народу. Пісні проголошувалися речитативом у супроводі схожого на арфу музичного інструмента. Блукаючи Францією, жонглери зупинялися у замках феодалів, у монастирях, у домівках простолюду. Саме їхні твори стали основою народного епосу. У піснях жонглерів не тільки зберігалася пам'ять про улюблених героїв, у них опоетизовувалися історичні факти.

Пісні проголошувалися речитативом у супроводі схожого на арфу музичного інструмента. Блукаючи Францією, жонглери зупинялися у замках феодалів, у монастирях, у домівках простолюду. Саме їхні твори стали основою народного епосу. У піснях жонглерів не тільки зберігалася пам'ять про улюблених героїв, у них опоетизовувалися історичні факти.

Подвиги лицаря Роланда оспівувалися у багатьох таких творах. Невідомий автор, сплавивши розрізнені пісні у єдине ціле, підпорядкував їх єдиній ідеї та відшліфував. Так народилась епічна поема.



"Пісня про Роланда"
один з найкращих творів народної поезії...
пам'ятка середньовічного епосу...



На вітражі в Шартрському соборі зображена подорож Карла у Святую землю - міфічно виглумачена битва в Ронсевальській ущелині, яка згадується в "Пісні про Роланда".

Імені автора поеми історія не зберегла. Твір закінчується рядком: «Поемі кінець. Турольд стомився». Дослідники відшукали кількох освічених монахів на ім'я Турольдус, проте невідомо, чи був котрийсь із них творцем чи тільки переписувачем поеми.

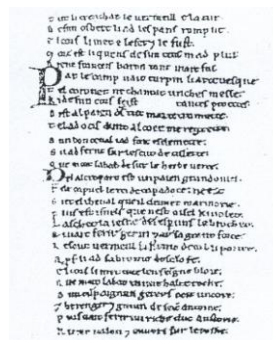
Текст «Пісні про Роланда» складається з 290 строф – тирад (тирада – строфа, що складається із невизначеної кількості десятискладових рядків з асонансами). Тиради пронумеровані. Кожна має від 12 до 35 рядків. У кінці

більшості тирад стоїть слово «Аой» – приспів чи, може, умовне позначення якоїсь відомої у XII ст. мелодії.

Широкому заголові найвидатніша пам'ятка французького героїчного епосу стала відомою після надрукування 1837 року так званого **Оксфордського рукопису**. Під такою назвою текст поеми увійшов в історію через те, що автор-колекціонер заповів його бібліотеці Оксфордського університету.



Ілюстрація до рукопису "Пісні про Роланда"
Конрада (з рукопису 12ст.)



• Сторінка
оксфордського
рукопису 11ст.

4. Повідомлення підготовлених учнів-«історіографів» про справжні історичні події 778 року:

У 778 році король Франції Карл Великий, котрий мав певні економічні інтереси у північно-східній Іспанії, втрутився у внутрішні справи іспанських маврів. Карла покликав на допомогу Ібн-аль-Арабі, мусульманський правитель на півночі країни, якого згодом усунув кордовський халіф Абдеррахман, котрий прагнув створити в Іспанії самостійну мусульманську державу. Карл вирушив у похід до Іспанії. Частина його армії заволоділа Хероною (Каталонія), а друга частина, якою він керував особисто, пройшла Піреней та підкорила Пампелуну (Наварра). Згодом обидві частини армії з'єдналися біля Сарагоси і кілька місяців тримали її в облозі. Звістка про повстання саксів відволікла короля, і він вирушив назад. 15 серпня 778 року у Ронсевальській ущелині на франків напали корінні мешканці гір баски (що були, до речі, християнами) та у помсту за зруйнування Пампелуни знищили ар'єргард війська (загін, що прикривав відхід). Серед багатьох інших у цьому бою, за свідченням біографа Карла Ейнхарда, загинули Егіхард, Ансельм і Хруотланд, маркграф Бретані – королівські лицарі.

За викладом «істориків» учні заповнюють праву частину таблиці „Історія та художній вимисел у «Пісні про Роланда»

Дійсні історичні події	Художній вимисел поеми
1. Похід Карла Великого до Іспанії 778 року тривав кілька тижнів.	
2. Уночі 15 серпня на ар'єґард війська напали християни-баски.	
3. Загинув нікому невідомий маркграф Хруотланд.	
4. Битва в Ронсевальському міжгір'ї – незначний історичний епізод.	

Дійсні історичні події	Художній вимисел поеми
1. Похід Карла Великого до Іспанії 778 року тривав кілька тижнів.	
2. Уночі 15 серпня на ар'єґард війська напали християни-баски.	
3. Загинув нікому невідомий маркграф Хруотланд.	
4. Битва в Ронсевальському міжгір'ї – незначний історичний епізод.	

5. Літературний коментар учителя із зачитуванням уривків поеми(за ним учні заповнюють праву частину таблиці)

...Сім літ пробув Карл Великий, імператор франків, у Іспанії. Великі перемоги здобув він там. Усі фортеці скорилися Карлові. Лише у Сарагосі ще владарює сарацинський цар Марсілій.

Порадившись із своїми васалами, сарацинський цар задумав обдурити Карла: надіславши йому багаті дарунки, дати брехливу обіцянку хреститися, щоб імператор вивів свої війська за межі Іспанії.

Карл Великий радиться із своїми перами: продовжувати війну до повного винищення війська Марсілія, чи, повіривши обіцянкам невірних, пощадити їх з умовою прийняття ними християнства та повної васальної залежності?

Після гарячих суперечок вирішено направити до Марсілія зустрічне посольство. Та кого ж послати у ворожий стан хоч і з почесною, проте надто небезпечною місією? Адже Марсілій вже знищив підступно двох франкських послів...

Перебиваючи одне одного, барони просять короля виявити їм високу честь – дозволити виконати завдання, Пропонує себе як посланця й мужній Роланд – небіж короля Карла

Та граф Олівер застерігає присутніх: Роланд запальний та нестримний, він занадто гарячий для такої справи! Тут потрібна не лише сміливість, а зваженість та далекоглядність політика...

Тоді Роланд пропонує у посланці свого вітчима Ганелона. Лицар щиро поважає розум та витримку Ганелона, вважає, що той здатний якнайкраще виконати завдання імператора.

Та Ганелон розлючений пропозицією пасинка: у словах Роланда він вбачає підступність. І у присутності імператора та баронів Ганелон клянеться помститися.

Вирушивши з посольством до сарацинів, Ганелон по-зрадницькому вступає з ними у змову. Повернувшись, розповідає імператорові, ніби вони справді мають намір прийняти християнство. Карл Великий вирішує вивести з Іспанії свої війська. На чолі ж ар'єргарда, за порадою Ганелона, імператор ставить відважного Роланда.

У Роланда – 20 тисяч воїнів. Поруч з ним – мужній лицар Олівер та мудрий архієпископ Турпін.

Величезне стотисячне військо сарацинів (арабів-мусульман) насувається на франків. Увесь день триває кривава битва. Про неї у поемі розповідається як про центральний епізод боротьби християн-франків із мусульманами...

(Після перевірки правильності заповнення таблиці, підводиться підсумок: прикрий, але досить незначний епізод історії у поемі переосмислюється як грандіозна битва християн-франків з невірними й тлумачиться як подія

всенародного значення. Баски у поемі замінені на арабів-мусульман. Безвісний Хруотланд перетворився на Роланда – небожа Карла, славетного лицаря).

У Ронсевальській ущелині франки б'ються насмерть, але мало їх лишилося!

Порідішали і лави сарацинів. Сам король Марсілій іде в бій. Чотирьох перів Франції знищив він. Побачивши це, Роланд вихором налетів на Марсілія, вдрузки розбив його щит та по лікоть відрубав праву руку. Повезли сарацини свого короля помирати до Сарагоси.

Та дядько Марсілія – великий халіф – не покинув поле бою, веде на франків військо у п'ятдесят тисяч чоловік.

У Олівера меч по саме руків'я у крові. Хотів Олівер витерти меч об траву, опустил додолу руку, і цієї ж миті полоснув його ворожий клинок по очах, Осліп Олівер! Навпомацки бере він руків'я меча і спрямовує коня у самий вир битви. Та тут встромив йому великий халіф списа у спину, обернувся Олівер, підняв свій меч та зарубав халіфа. Покликав він свого друга Роланда та мертвим впав йому на руки. Виніс Роланд свого друга з бою, поклав на траву.

Чотири сотні воїнів приготувалися до нападу на Роланда. Та не насмілились вони підійти близько до нього, лише здалеку осипали дощем списів та стріл. Тікають вороги, рятуючись від війська імператора Карла, який поспішив на допомогу своїм воїнам.

Смертельно поранили Роланда. Пробито в нього шолом і кольчугу. Помирає його вірний кінь Войлантиф: сумно поглянув він на хазяїна, поворушив сухими губами, поклав голову на плече Роланда, затремтів усім тілом та впав на землю. Тяжко Роланду прощатися з вірним другом.

Озирнувся Роланд навкруги – усі франки убиті. Лише поранений архієпіскоп ще живий. Чотирма списками пробито груди Турпіна. Усіх перів, одного за другим, переносить Роланд туди, де лежить архієпіскоп. З останніх сил виконує Турпін свій обов'язок: благословляє вбитих. Із словами „Не побачу я більше милої Франції” помирає він. Останнім приносить Роланд Олівера та

кладе на щит поряд із мертвим Турпіном. Відчуває Роланд, що і його смерть недалеко...

Оплакавши загиблих, франки з честю поховали їх. Сумним було повернення на батьківщину.

Повернувся імператор Карл до свого міста Аахена . Скликав баронів, щоб вирішити долю зрадника Ганелона. Та Ганелон намагається переконати, що не мав лихих намірів щодо короля, хотів лише помститися Роланду, і готовий далі віддано служити Карлу. Один з лицарів каже, що справу має вирішити лицарський поєдинок, адже згідно з середньовічними уявленнями, бог подарує перемогу тому, на чиєму боці правда. Ганелона було переможено.

Страхітливій страті піддали Ганелона. Прив'язали до чотирьох коней і погнали їх у різні боки. Так була покарана зрада.

III. Застосування знань, умінь, навичок

1.Бесіда за змістом прочитаного.

•Чи зганьбила франків поразка при Ронсевалі? Які риси франків виявила битва?
•Чому Роланд вчасно не покликав імператора Карла на допомогу?
•Чому Олівер вважає неприпустимим звернення по допомогу Карла пізніше, коли з двадцяти тисяч франків лишилося шістьдесят?
•Хто і як примирив друзів? Чому Роланд все-таки кличе імператора?
•Як характеризує Роланда передсмертне прощання з мечем?

2. Висновок.

«Пісня про Роланда» відбиває релігійні, національні та феодальні інтереси франків. Ідея хрестового походу проти «язичників» (язичниками показані мусульмани) поєднувалась з необхідністю захистити південь Франції від арабських загарбників (маврів, сарацинів), які у VIII ст. загарбали сусідню Іспанію. Франки показані палкими патріотами.

Феодальна ідея поеми виражена в тому, що васальна вірність сюзерену, честь і обов'язок показані як суть та закон життя персонажів твору.

IV. Домашнє завдання. Повторити, що таке *героїчний народний епос*, підготуватись до характеристики Карла Великого, бажаючи намалювати ілюстрації до «Пісні»; повторити: *композиція, конфлікт*.

Завдання по групах: 1) визначити, кого або що захищають французькі лицарі;

2) показати, у чому виявився героїзм французьких лицарів;

3) з'ясувати, які якості лицарів прославляються у творі (аргументувати прикладами з твору).

Урок № 2

Тема: Карл як ідеал державної мудрості. Зрадник Ганелон – антипод Карла і Роланда. Композиція героїчного епосу «Пісня про Роланда». Головний конфлікт. Система образів у творі

Мета: з'ясувати особливості композиції «Пісні про Роланда», визначити головний конфлікт; розвивати вміння характеризувати художній образ; навички виразного читання, усного мовлення, вміння відповідати на поставлені запитання; виховувати моральні якості учнів.

Обладнання: комп'ютер та проектор, тексти «Пісні про Роланда» в перекладі В. Щурата, ілюстрації Д. Бісті до твору.

Тип уроку: урок засвоєння знань, набуття навичок, вмінь.

Хід уроку

Епіграф:

*Людству потрібні герої, які б вели
людей за собою, показуючи приклад
мужності та шляхетності.*

Ф. Шиллер

I. Актуалізація опорних знань.

- Що таке героїчний епос?
- Назвіть твори середньовічного епосу різних країн.
- Які риси характерні для середньовічного героїчного епосу?
- Які історичні події покладено в основу «Пісні про Роланда»?
- Як вони переосмислені в творі?
- Які історичні особи та вигадані персонажі діють у «Пісні про Роланда»?

II. Оголошення теми, епіграфа уроку

III. Формування нових знань і способів дії

1. Аналіз композиції «Пісні про Роланда».

•З чого починається «Пісня про Роланда»?
Який епізод є зав'язкою твору?
Як далі розвивалися події?
Визначте найбільш напружені моменти твору.
Які події є розв'язкою «Пісні про Роланда»?
У чому полягає схожість початку та фіналу твору?

(Поема побудована дуже чітко, події розвиваються швидко і прямолінійно. Автор передає напругу війни французів проти маврів, гостроту релігійної боротьби.

Зав'язкою сюжету є посольство Бланкандрена від царя Марсілія з брехливою обіцянкою маврів підкоритися французам, а також посольство Ганелона в табір маврів, де він зраджує Роланда та національні інтереси.

Розвиток подій охоплює переміщення французьких військ. Карл повертає свої основні загони на Аахен, а Роланд із дванадцятьма перами й двадцятитисячним ар'єргардом залишається прикривати відхід короля; після загибелі ар'єргарду Карл повертається назад.

Протягом твору відбувається кілька напружених, **кульмінаційних моментів** – це, по-перше, битва в Ронсевальському міжгір'ї, коли гинуть французькі пери, а з ними й герой Роланд, а по-друге, це друга битва французів проти маврів, коли Карл вирішив помститися за смерть своїх вірних васалів: двобій Карла Великого з еміром Баліганом є кульмінацією другої частини.

Розв'язкою всіх конфліктів у «Пісні про Роланда» є велична перемога французів над маврами, хрещення жителів Сарагоси, повернення Карла з військом в Аахен, суд над Ганелоном і урочисте прийняття християнської віри Брамимондою, дружиною померлого від ран і відчаю короля маврів Марсілія

«Пісня про Роланда» має своєрідне **обрамлення**: на початку і наприкінці твору змальовано широку картину релігійної війни, яку веде Карл Великий уже сім років за утвердження християнських ідей).

2. Особливості конфлікту, побудови системи образів твору.

У «Пісні» розгортається картина протистояння двох ворожих таборів: один очолюваний мавром Марсілієм, а інший – королем франків Карлом Великим.

Особливості конфлікту визначили побудову системи образів. Персонажі поділяються на захисників інтересів Франції – християн – та її ворогів – маврів, що сповідують іслам. В основі системи образів лежить принцип контрасту: служба чи протистояння або зрада Карлу визначає і місце персонажа у системі образів, і його оцінку. Характеристика обмежується рисами, що виявляються у зіткненні двох сторін. Карл і всі, хто виступає з ним, - хоробрі, керуються поняттями честі й патріотичного обов'язку. Ті ж, хто протистоїть їм, - зрадливі, підступні, жорстокі й віроломні.

3.Робота в групах (за домашнім завданням).

Завдання першої групи: визначити, кого або що захищають французькі лицарі (короля, Францію, Бога); довести це на прикладах із твору.

Завдання другої групи: показати, у чому виявився героїзм французьких лицарів; навести відповідні цитати.

Завдання третьої групи: з'ясувати, які якості лицарів прославляються у творі (мужність, відвага, шляхетність, патріотизм); аргументувати свою думку прикладами з твору.

3. Характеристика образу короля Карла Великого

Запитання до характеристики образу Карла Великого:

- Дайте оцінку образу Карла Великого. Як він змальовується у творі?
- В яких подіях бере участь?
- Як він переживає загибель одного з найкращих своїх васалів?

- Чому для вирішення подальшої долі зрадника Ганелона король скликає на раду баронів?

У відповідях учнів висвітлюються такі моменти:

- ✓ зовнішність Карла (вірш 8);
- ✓ велич, мудрість: «Необдуманим слово Карла не було, знати він хоче думку французів, І, взявши її, справу розсудить».(10, 11);
- ✓ демократизм: наближені не бояться звернутися до короля, дають поради (сцена виборів посла до Марсілія);
- ✓ божественність: Карл – посланник божий, бог – його заступник (179, 180, 203);
- ✓ чуйність, щирість переживань, любов до небожа: Карл не просто символ, а жива людина зі своїми емоціями і уподобаннями; у «Пісні» неодноразово автор показує його розчуленим, зі сльозами на очах (61, 66, 68, 204, 205, 207).

Для всіх благородних васалів Карл є втіленням їх Батьківщини – Франції. Любов до Вітчизни і любов до короля – поняття нероздільні. Але сильніше від усіх патріотичне почуття проявляється у Роланда, для якого немає більш ніжного і святішого поняття, ніж «мила Франція», з думкою про неї він і помирає. В образі Карла втілена ідея державної єдності, несумісної з принципами феодального свавілля.

4.Характеристика Ганелона.

Запитання до характеристики Ганелона:

- Чи можна сказати, що всі французи зображені однаково?
- Чи є серед них контрастні образи? (Серед французів є контрастні образи. У „Пісні про Роланда” виділяються чотири головні позитивні герої : Карл Великий, Роланд, Олівер, Турпен, і один негативний – Ганелон).
- Хто такий Ганелон? Дайте характеристику його рис і вчинків.
- Чому цей образ засуджується в творі?
- Чому Ганелона можна назвати антиподом позитивним героям? (Чотири найкращі герої „Пісні про Роланда” втілюють ідею національної єдності французів, служіння богу, мужності і патріотизму. Ганелон – втілення

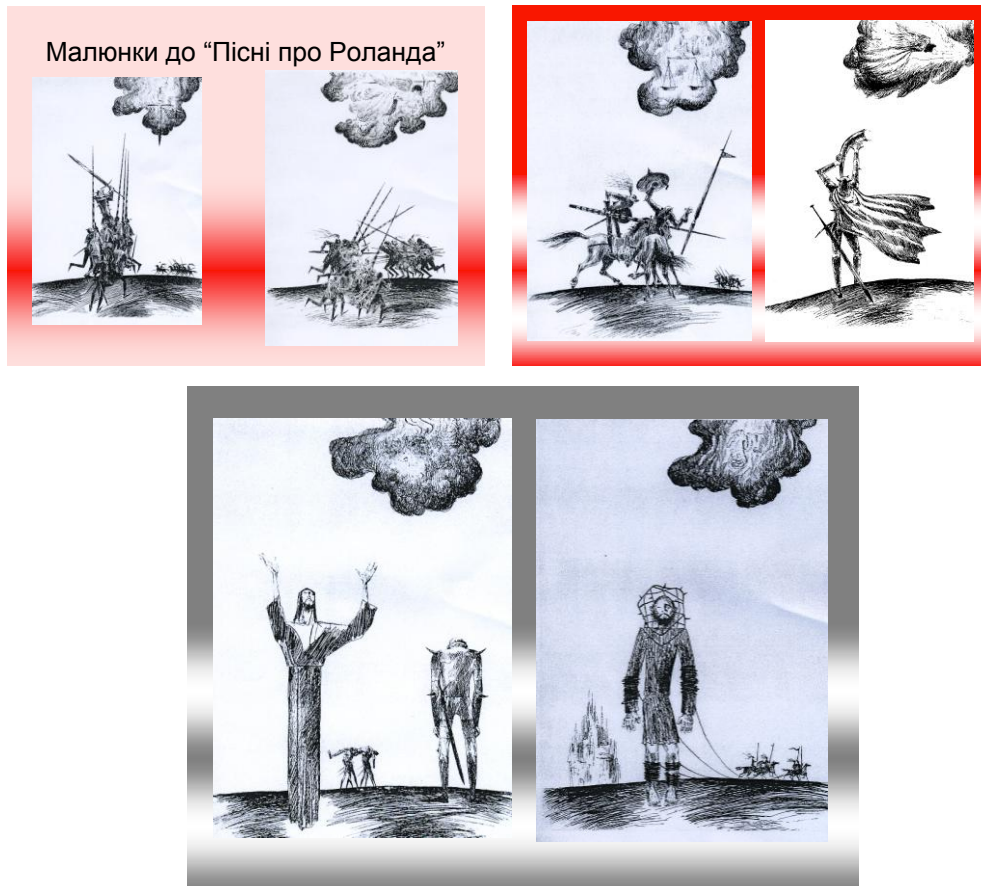
свавілля феодалів, непокори щодо королівської влади, егоїзму, зради, лицемірства).

IV. Застосування знань, умінь, навичок

1. Підсумкове завдання

Розкрийте зміст епіграфа до уроку. Чому французький народ ідеалізує образ короля Карла Великого?

2. Робота з ілюстраціями Д.Бісті до твору.



- Як художник відтворив напругу боротьби французів проти маврів?
- Які моменти з «Пісні про Роланда» відобразив художник?
- Які деталі середньовічної епохи знайшли втілення на малюнках?
- Спробуйте дібрати цитати до ілюстрацій.

V. Домашнє завдання. Доберіть цитати до образу Роланда. Схарактеризуйте його у зіставленні з Ганелоном.

Урок № 3

Тема: Роланд – головний герой епосу. Героїко-патріотичний та лицарський ідеал середньовіччя в образі Роланда.

Мета: розширити аналіз образної системи „Пісні про Роланда”, схарактеризувати образ Роланда у зіставленні з іншими персонажами; розвивати вміння характеризувати художній образ, визначити роль виражальних засобів у його створенні, навички виразного читання, усного мовлення, відповідати на запитання вчителя, узагальнювати і систематизувати набуті знання; виховувати моральні якості учнів, любов до батьківщини.

Обладнання: тексти «Пісні про Роланда».

Тип уроку: засвоєння навичок і вмінь.

Хід уроку

Епіграфи:

*Солдат повинен за вітчизну дбать,
І спеку й холод мусить зневажать,
І душу й тіло за вождя віддять.*

«Пісня про Роланда»

...Граф Роланд умер – та переміг.

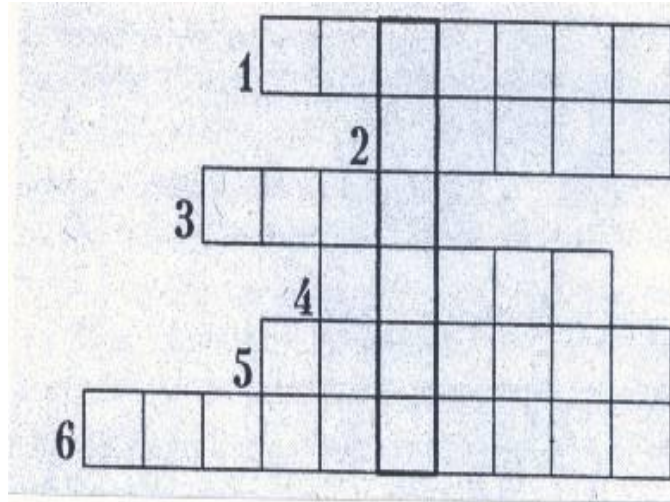
«Пісня про Роланда»



I. Актуалізація опорних знань. Розв'язування кросворду

1. Сарацинський цар.
2. Ім'я славного лицаря, друга Роланда.

3. Ім'я короля Франції.
4. У середні віки назва арабів та африканських племен береберів.
5. Назва мандрівного співця-витівника у Франції.
6. Назва меча Роланда.



II. Оголошення теми, епіграфа уроку

III. Формування нових знань і способів дії

1. Аналіз образу Ганелона.

- Хто такий Ганелон?
- Дайте характеристику його слів і вчинків.
- Чому цей образ засуджується в творі?

Аналіз образу Роланда.

- Які події пов'язані з іменем Роланда?
- Визначте риси характеру героя. який настрій у Роланда напередодні бою?
- Чи готові франки до бою? Якими епітетами охарактеризовано бійців?
- Поясніть значення словосполучення „вікопомний бій”.
- Як Роланд виявляє себе у бою?
- Як він ставиться до товаришів?
- У чому виявляється шляхетність лицаря?
- Що згубило Роланда?
- Розкажіть про поразку ар'єргарду Роланда.
- Чому помираючий Роланд повертає своє обличчя до ворогів?

- Куди потрапляє душа Роланда після смерті?
- Що уособлює цей образ?

3. Робота з текстом

- Знайдіть епітети, які характеризують Роланда.
- Знайдіть приклади гіпербол у зображенні героя. Яку роль вони виконують у тексті?
- Знайдіть опис портрета героя. Що підкреслює автор у зовнішності персонажа?
- Знайдіть цитати, які розкривають силу і мужність героя.

4. Складання плану характеристики Роланда.

Орієнтовний план

1. Роланд – відданий васал короля Карла Великого.
2. Мужність і сила лицаря.
3. Роланд – шляхетний лицар і вірний друг.
4. Героїзм і відвага.
5. Ставлення друзів і ворогів до героя.
6. Місце «милої Франції» і бога в серці Роланда.

IV. Застосування знань, умінь, навичок

Характеристика героя за складеним планом.

Зразок учнівської відповіді.

Роланд – утілення народної мрії про ідеального героя. Він сміливий, мужній, відчайдушний, відданий Франції, Богові та королю:

*За короля повинні ми стояти,
Васал повинен за свого сеньора
Терпіть нестатки, спеку і мороз,
Віддати тіло й кров і все життя!
Глядіть же всі, без жалю бийте маврів,
Вони невірні, з нами ж Бог і правда!*

Роланд поділяє турботи, почуття і прагнення короля Карла Великого, пишається одержаними разом із ним перемогами. Король і „мила Франція” для Роланда є нероздільними. Найбільш повно образ Роланда розкривається у картині бою. Він виявляє справжній героїзм і самовідданість: „Де більша небезпека, там Роланд, Разить він списом, поки спис придатний, Та спис із п’ятнадцятим зламавсь ударом”. Могутність, силу фізичну і силу почуттів передано у страшній кривавій картині бою:

*Тоді Роланд вхопивсь за Дюрандаля,
Пустив коня, наскочив на Шернубля,
Розтяв шишак сталевий і волосся
Лице і очі, груди і кольчугу...*

Лицар уміє воювати, але в бою, жорстокий до ворогів, не забуває про своїх товаришів, поспішає їм на допомогу, не замислюється про власну небезпеку. Роланд – не лише мужній і шляхетний лицар. Коли поранений Олівер підняв свій меч на Роланда, не відаючи, хто перед ним – друг чи ворог (Олівер уже втрачав зір і слух), Роланд вибачає його. Роланда згубила нерозважливість, гарячкуватість. Коли стало відомо, що сили маврів набагато перевищують французів, Олівер запропонував Роландові засурмити в його ріг Оліфант, щоб Карл почув і повернув назад своє військо. Проте Роланд, відчайдушний і відважний, відмовляється. Це призвело цього ар’єргард до загибелі. Лицар загинув героїчно. Він убив багато маврів, але й сам зазнав багато втрат, бо загинули його друзі. Помираючи, Роланд повертає своє обличчя до ворогів, щоб його співвітчизники, які знайдуть його, знали, що він не відвернув обличчя від небезпеки і помер гідною смертю:

*В обіймах смерті чується Роланд:
...І меч і ріг вкриваючи собою.
Він повернувсь лицем та головою
До сарацинів краю, бо бажав,
Щоб кожен рицар, щоб король сказав:
«Оце був граф! Як витязь умирав».*

Силу і мужність Роланда визнають усі: і його друзі, і Карл Великий, і навіть його вороги. Цілком справедливо, що душа Роланда після смерті потрапляє до раю: «Помер Роланд, Бог душу в рай прийняв».

V. Підсумок уроку.

Що в епоху Середньовіччя вкладали в поняття «лицар»?

Чи є Роланд справжнім лицарем?

Кого називають героєм?

Чи можна Роланда назвати героєм?

З якими персонажами українського героїчного епосу його можна порівняти?

Сюжет «Пісні» розкриває **дві теми**: це розповідь про боротьбу з язичниками-сарацинами і розповідь про феодальну помсту, в результаті якої був позрадницькому вбитий Роланд.

VI. Домашнє завдання. Дібрати цитати до характеристики образів Роланда і Олівера, схарактеризуйте ці образи у порівнянні. Визначити роль автора у творі. Довести близькість епосу до народної поезії (відзначити повтори, постійні епітети, гіперболи тощо).

Урок № 4

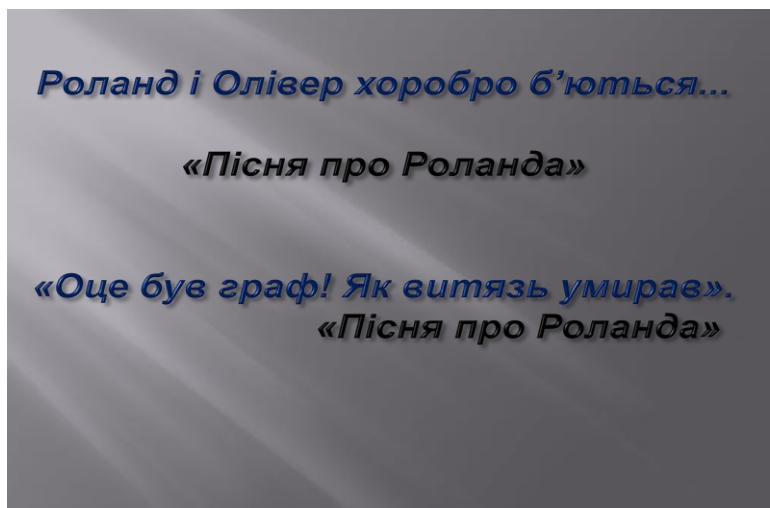
Тема: Співзвучність «Пісні про Роланда» героїчним епосам інших народів світу. Порівняльна характеристика Роланда і Олівера. Роль автора у творі. Художня своєрідність героїчного народного епосу

Мета: зіставити образи Роланда і Олівера, дати оцінку їхнім вчинкам та моральним якостям, з'ясувати авторську позицію у творі, схарактеризувати художню своєрідність епосу; розвивати вміння характеризувати та порівнювати художні образи, висловлювати свою думку про них, складати план порівняльної характеристики героїв, визначати засоби художньої виразності та авторську позицію; формувати моральні якості учнів.

Обладнання: тексти твору.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку



Епіграфи:

Роланд і Олівер хоробро б'ються...

«Пісня про Роланда»

«Оце був граф! Як витязь умирав».

«Пісня про Роланда»

I. Актуалізація опорних знань

За технологією «Мікрофон».

1. Жанр твору (Пісня).

2. Доба, в яку написана „Пісня про Роланда” (Середньовіччя).
3. Король маврів (Марсілій).
4. Король франків (Карл Великий).
5. Духовний сан Турпена (Архієпископ).
6. Хто допомагає франкам? (Бог).
7. Як називає себе невідомий автор у творі? (Турольд).
8. Вітчим Роланда, свавільний феодал, зрадник (Ганелон).
9. Кінь Роланда (Вельянтиф).
10. Назва меча Роланда (Дюрандаль).
11. Назва сурми Роланда (Оліфант).
12. Друг Роланда (Олівер).
13. Назва меча Олівера (Антеклер).

II. Оголошення теми, епіграфів уроку.

III. Формування нових знань і способів дії.

1. Усне малювання.

▪Яким ви уявляєте Роланда?

Яким ви собі уявляєте Олівера?

Зазначте епізоди, в яких персонажі твору виявляють героїзм.

2. Робота над порівняльною характеристикою Роланда і Олівера. (Відповіді на запитання, виразне читання тексту).

- *Що є головним у характері Роланда? Підтвердіть свої думки рядками з тексту.*

Насамперед потрібно звернути увагу на характеристику Роланда, дану його другом Олівером (вірш 18). Під час вибору посла до Марсілія Роланд

спочатку пропонує свою кандидатуру, але граф Олівер тут перебив його: «У тебе вдача запрудка й загорда. Боюся я, щоб ти не зняв там бучі».

Невгамовний норов, горде серце формують запальний, нестримний характер Роланда, тому Олівер, кузен героя, і заперечує проти його призначення послом. Роланд відважний до безрозсудливості, звитяжництво його не має меж, він не сприймає слухних порад.

Його безрозсудна відвага приводить врешті решт до тяжких втрат, до смерті кращих французьких воїнів, до власної загибелі.

- *Як загинув відданий васал Роланд? У чому причина його поразки?*

Коли на французький ар'єргард вчинено несподіваний напад і Олівер бачить незліченні полчища сарацинів, то він радить Роланду засурмити в ріг, щоб покликати Карла на допомогу. Але Роланд відмовляється, вважаючи це ганьбою для себе, для всієї Франції. Тричі Олівер пробує умовити Роланда, і тричі той відкидає його пропозиції

- *Чим Роланд пояснює свою відмову? (вірші 83-85).*

Страшнішою від смерті ганьбою для Роланда є прояв боягузтва і безчестя. Він патріот і ні на хвилину не розлучається з думкою про свою Батьківщину.

«Безрозсудності» Роланда протиставляється «розважливість» Олівера, але так, що ніхто з них не засуджується: «Роланд гарячий, а Олівер розумний розумний, Вони відвагою один одному не уступлять» (вірш 87).

- *Хто з них ближчий до ідеалу лицаря?*

Автор поеми відображає тут дві доступні свідомості того часу форми лицарської і людської доблесті, не вирішуючи спору прямолінійно на користь тієї чи іншої з них, але показуючи красу і позитивні якості кожної.

З однієї сторони, автор захоплюється відвагою і нестримною хоробрістю Роланда, а з другої, вкладає в уста Олівера слова про те, до чого може така хоробрість привести (вірш 131). Таким чином, автор не безмежно ідеалізує свого героя, оскільки намагається показати людину своєї епохи, а не безтілесний символ.

Роланд – взірець лицарської доблесті. Він справді благородний. Не дивлячись на те, що Ганелон по-зрадницьки губить його, Роланд забороняє Оліверу говорити про нього погані слова: „Я чути не хочу про нього дурного” (вірш 80).

- *Як Роланд ставиться до Бога й до короля?*

Безрозсудна відвага Роланда у багатьох випадках пояснюється ще його такою ж безрозсудною любов'ю і вірністю своєму імператорові. Коли Ганелон, прагнучи загибелі Роланда, пропонує Карлу залишити в ар'єргарді саме свого пасинка, то Роланд не виявляє ані найменшого страху чи сумніву, він тут же з великою готовністю погоджується відслужити цю службу імператорові (вірші 59-61). В очікуванні бою з сарацинами Роланд говорить про обов'язок кожного васала перед своїм повелителем (вірші 79, 88). І він дійсно щиро промовляє ці слова, підтверджує їх ділом, бездоганно виконуючи васальний обов'язок.

- *Читання сцени загибелі Роланда. Що турбує Роланда, про що він думає перед смертю?*
- *У чому Олівер схожий на Роланда і чим відрізняється від нього?*

IV. Узагальнення знань і способів дії

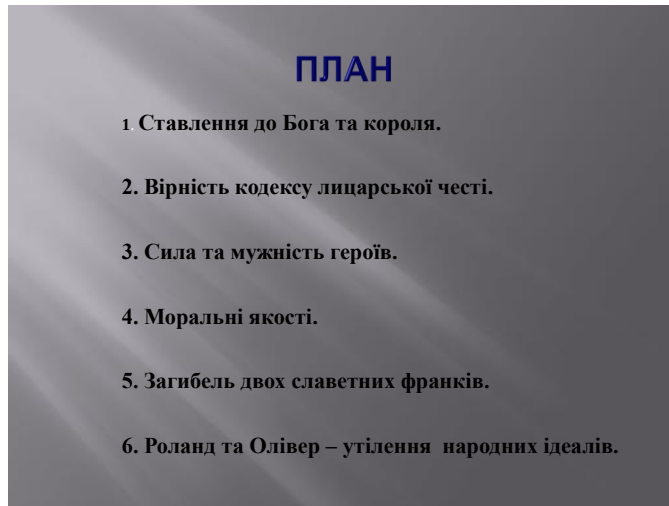
1. Складання таблиці.

Порівняльна характеристика Роланда і Олівера

Аспекти зіставлення	Роланд	Олівер
Схожість	Вірні християни Віддані Карлові й Батьківщині Сильні й мужні воїни Обидва гинуть героїчно, боючись безславної загибелі	
Відмінність	Запальний, відчайдушний Нерозсудливий, не знає міри ні в чому	Розважливий, поміркований Поєднує хоробрість із розумом
Висновок	Роланд та Олівер – два варіанти позитивного героя, різні	

	втілення народного ідеалу. Кожний з них правий по-своєму, але обидва вони з честю служать Богові, Карлу, народу, Батьківщині
--	--

2. Складання плану порівняльної характеристики Роланда і Олівера



3. Визначення авторської позиції в творі

- У «Пісні про Роланда» присутній образ автора. Як він ставиться до зображених подій?
- Чи можна припустити, що автор – військова людина?

У «Пісні» всюди присутній образ автора. Це він зібрав легенди й пісні про Роланда, поєднав їх зі своїм життєвим, військовим і соціальним досвідом, створив величаву і разом з тим просту поему-епопею. Можна зробити припущення, що автор – військова людина, яка до тонкощів обізнана зі своєю справою і безмежно любить Вітчизну.

4. Визначення рис усної народної творчості в героїчному епосі «Пісня про Роланда».

- Наявність монументальних фігур (Карл, Роланд).
- Популярність героя народних оповідей Західної Європи – імператора Карла Великого, «справедливого короля», захисника пригноблених і борця за національну незалежність держав Європи, ідеалізація персонажа, показ його людських якостей.

- Трикратні повтори: тричі запитує Карл «кому ж до Марсілія поїхати?» (вірші 17, 18, 20); тричі Олівер пропонує Роланду сурмити в ріг (вірші 83-85); тричі Роланд сурмить у свій Оліфант (вірші 133-135); тричі звертається Карл до мертвого Роланда (вірші 208-210) тощо.
- Кінь, меч, ріг персонажа у героїчному епосі мають власні назви: ріг Оліфант – «слонова кістка», меч Дюрандаль – «бути міцним, стійким», кінь Вельянтиф – «не спати, пильнувати», або – «вірний, терплячий» тощо.
- Використання постійних епітетів: Франція – « солодка», васал – «добрий», Ганелон – «зрадник» тощо.
- Гіперболізація: сили Роланда, епізоду в історії Франції до грандіозної битви; звук Оліфанта, що доходить через сотні кілометрів, чисельність війська Карла і сарацинів тощо.

5. Висновок.

Героїко-епічна поезія була складена у добу формування народностей та утворення найранніших держав. У IX-XI століттях виникає вірменський епос «Давид Сасунський», у XI – французький героїчний епос «Пісня про Роланда», у XII – іспанський епос «Пісня про мого Сіда». Німецький епос «Пісня про Нібелунгів» відноситься до 1200 року. У цих творах стверджується ідея національної консолідації та захисту рідної землі від зовнішніх ворогів, відбита структура ранньокласового суспільства, де є князі, королі, воїни й землероби, тут віддзеркалюється народна мораль. У героїчному епосі зустрічаються імена реальних осіб та конкретні географічні назви. Проте епічну поезію не можна ототожнювати з історичними хроніками. Героїчний епос зображує та осмислює історію через художню ідеалізацію відповідно до народних ідеалів певної епохи.

V. Домашнє завдання. Учні готують повідомлення : «Флоренція та її мешканці в XIII – XIV століттях», «Життя і творчість Данте Аліг'єрі». За бажанням учні готують презентації на ці теми.